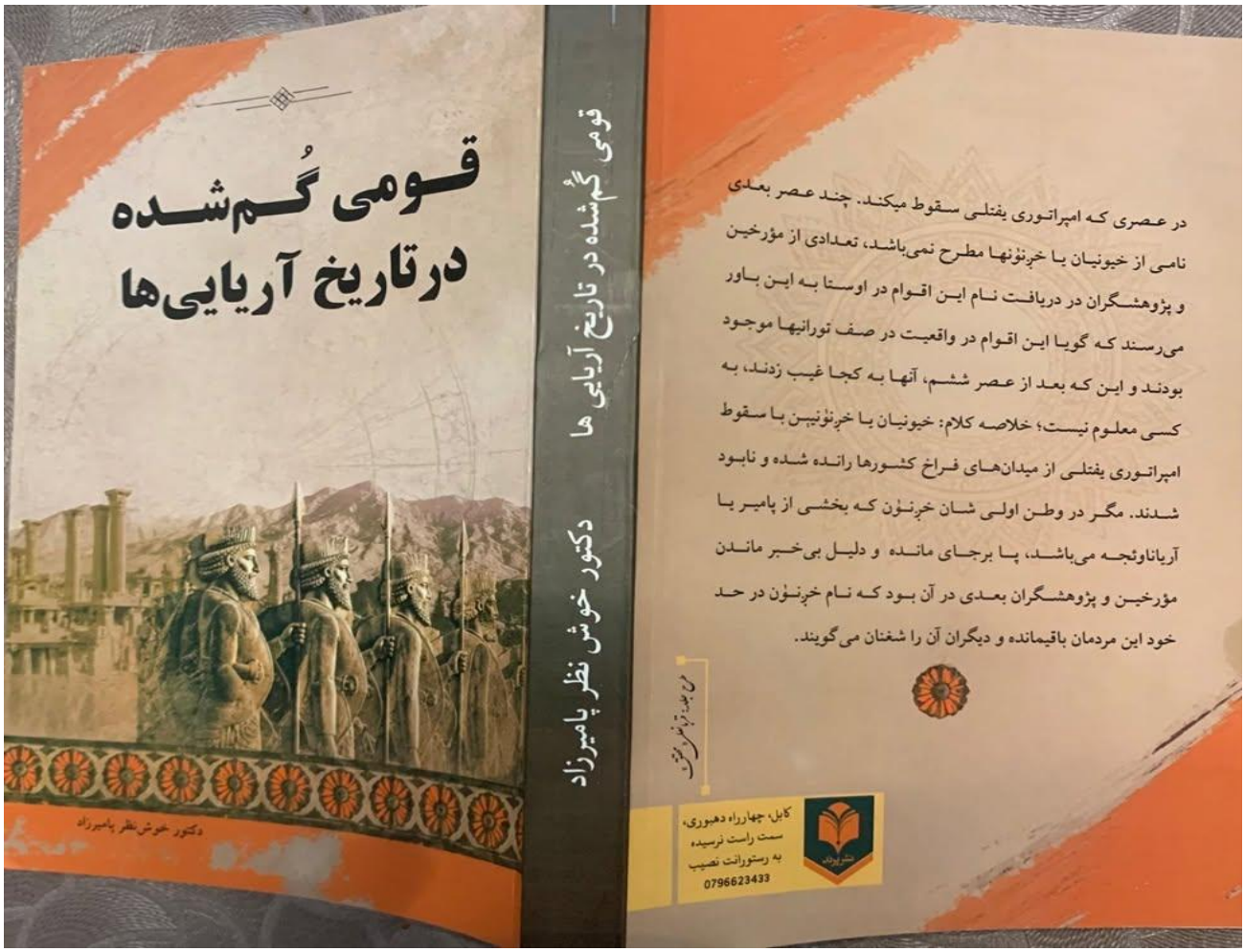

تأملی کوتاه درباره‌ی عنوان کتاب «قومی گم‌شده در تاریخ آریایی‌ها»

اسحاق مقبل

کابل- ۱۸ اکتوبر ۲۰۲۶

نخست، از جناب دکتر صاحب پامیرزاد بابت زحمات ارزشمند و این ابتکار علمی و فرهنگی‌شان از صمیم قلب سپاس‌گزاری می‌کنم. برای ایشان سلامتی، توفیق روزافزون و سربلندی آرزو دارم. آقای دکتر، شخصیتی بردبار، توانا و خدمت‌گزار برای مردم و فرهنگش است؛ شخصیتی که همواره مشوق جوانان و اهل کتاب و قلم بوده و تا حال آثار تاریخی فراوانی را از خود به‌جا گذاشته است.

عنوان کتاب ایشان در نخستین نگاه توجه‌ام را جلب کرد و بر آن شدم تا دیدگاه مختصر خود را درباره گزینش این عنوان ارزشمند بیان کنم. در ابتدا قصد داشتم نظرم را در حد یک کامنت فیسبوکی در پای نوشته‌ی ایشان در این خصوص، مطرح کنم؛ اما از آن‌جا که دامنه‌ی این نوشته اندکی گسترده‌تر شد، خواستم دیدگاهم را از این طریق با دوستان و خوانندگان بیش‌تر شریک سازم.

از آن‌جایی که با وسعت دید و بینش استاد پامیرزاد آشنایی دارم، مطمئنم که این نوشته نه‌تنها باعث رنجش خاطر ایشان نمی‌شود، بلکه ممکن است موجب خرسندی‌شان نیز گردد؛ زیرا ایشان همواره هادی و حامی جوانان و اهل کتاب و قلم بوده‌اند و از نقد و نظر استقبال می‌نمایند.

جناب دکتر صـــاحب حتماً دلایل خاص خود را برای انتخاب عنوان «قومی گم‌شـــده در تاریخ آریایی‌ها» داشته‌اند؛ اما برای من، به‌عنوان خواننده، با دیدن عنوان کتاب در نخستین نگاه، دو پرسش مطرح شد:

نخست: استفاده‌ی واژه‌ی «قوم»

در این عنوان مشخص نیست که منظور نویسنده کدام قوم است؟ تاریخ آریایی‌ها ممکن است درباره‌ی اقوام مختلف بحث کرده باشد؛ شاید نویسنده عمداً خواننده را در هاله‌ای از ابهام و انتظار نگه داشته باشد تا او را ترغیب کند کتاب را بخواند و دریابد که منظور از کدام قوم اســـت؟ فکر می‌کنم منظور دکتر پامیرزاد از واژه‌ی «قوم» در این عنوان، قوم شـغنانی باشـد. در این صـورت، شـاید مناسـب‌تر بود عنوان کتاب به این شـکل نوشـته می‌شـد: «شـغنانی؛ قومی فراموش‌شـده/گم‌شـده از حافظه‌ی تاریخ آریایی‌ها». در این حالت خواننده از ابتدا می‌داند با چی نوع کتابی طرف است و قرار است در مورد کدام قومی بخواند.

دوم: عبارت «گم‌شده در تاریخ»

عبارت «گم‌شده در تاریخ» خود حامل معنایی است که بر وجود پیشینه و حضور این قوم در تاریخ، دلالت دارد و برای خواننده این پیام را می‌رســـاند: قومی که قبلن در تاریخ آریایی‌ها در مورد آن بحث شـــده، اما حالا دیگر وجود ندارد. شـاید کسـی آن مبحث را از صـفحات این تاریخ حذف کرده باشـد؟ یا بنابر هر دلیلی گم شـده اسـت! بنابراین، می‌توان عنوان «شـغنانی؛ قومی گم‌شـده از حافظه‌ی تاریخ آریایی‌ها» را پیش‌نهاد کرد. این عنوان برای خواننده هیچ نوع ابهامی را باقی نمی‌گذارد و محتوای کتاب را به درســـتی بازتاب می‌دهد.

اگر منظور آقای دکتر این بوده باشد که این قوم در تاریخ وجود داشته اما به فراموشی سپرده شده است، در این صورت، چنان‌چه در بالا اشاره شد، ممکن این عنوان مناسب‌تر باشد: «شغنانی؛ قومی فراموش‌شده از حافظه‌ی تاریخ آریایی‌ها». اســـتفاده‌ی کلمات ربط (در) و (از) می‌تواند بار معنایی عنوان کتاب را تغییر داده وآن را طبق خواست نویسنده تعریف و یا بر خلاف میلش، تحریف نماید.

در نهایت، این نکات را نه به‌عنوان ایراد و نقد از زحمات ارزشـــمند جناب دکتر صـــاحب پامیرزاد، بلکه به‌مثابه تأملی دوســـتانه درباره انتخاب واژگان و ظرفیت‌های معنایی عنوان کتاب مطرح می‌کنم. بی‌گمان، بررسی دقیق‌تر عنوان در پیوند با محتوای اثر می‌تواند به داوری منصفانه‌تر و روشن‌تر بینجامد. هدف من نیز چیزی جز ســهم‌گیری، هرچند کوچک، در گفت‌وگویی علمی و ســازنده درباره‌ی تاریخ، زبان و هویت فرهنگی مردمم نیست.

با آرزوی سلامتی، موفقیت و تداوم خدمات علمی و فرهنگی برای جناب دکتر صاحب پامیرزاد.

تولد ستاره‌ی درخشان دیگر در آسمان فرهنگ ما، نیک و مبارک باد.

تا باد چنین باد!